

Opera lui Ferrer

Articol din Revista Ideei, nr. 88

Michel Petit

I

Pe vremea când se născu Ferrer, în 1859, în împrejurimile Barcelonei, Spania era într-un totu propriietatea bisericii, după cum dovedesc orașele pline de mănăstiri și biserici, care erau unele orașe închise, iar altele palate. Bugetul cultelor întrecând toate celelalte bugete ale Statului, dar mai cu seamă subjugarea conștiințelor dusă până acolo că niciun spaniol n-ar fi cutezat să ridice glasul împotriva bisericii, iar copiii neînvățând nimic alt decât catehismul și rugăciunile.

După o statistică recentă, din 17 milioane de oameni ce numără populația Spaniei, 12 milioane sunt absolut fără știință de carte, iar din celelalte 5 milioane, mulți știu numai să citească, fără să știe să scrie.

Activitatea generală, fără îndoială, se resimte de obscurantismul acesta. Se poate zice că, de fapt, o singură regiune din Spania, Catalonia, și mai ales capitala acesteia, Barcelona, e sediul unei mișcări industriale, comerciale, intelectuale și sociale care seamănă cu aceea ce agită țările cele mai dezvoltate. Pe când restul Spaniei a rămas în starea de viață latentă care caracterizează satele rusești, Irlanda, mocirlele romane și unele regiuni izolate din Franța, bunăoară ca centrul Breitaniei.

Crescut în ideile religioase pe care le împărtășea familia lui, ca toate familiile spaniole, mai cu seamă cele din mica burghezie, Ferrer începu, pe la vârsta de cincisprezece ani, datorită unei lecturi, să vadă limpede în amăgirea clericală, și-și îndreaptă fără întârziere asupra altor chestii aprinderea ce-l târâse mai întâi către misticism.

Împotrivirea la stăpânire se concretiză atunci, ca la începutul oricărei emancipări, în anticlericalism, în republicanism și în francmasonerie. Ferrer luă parte la agitațiile republicane, se făcu francmason și, când în 1885 încercarea răzvrătitoare a generalului Villacampa căzu, Ferrer trebui să părăsească în grabă Spania, unde ocupa, la vârsta de douăzeci și cinci de ani, postul de director al unei linii de căi ferate.

Refugiat în Franța, el își câștigă cum putu viața: ca plasator de vinuri, ca profesor de spaniolă, apoi ca secretar al șefului partidului republican spaniol, Luis Zorilla, refugiat și acesta în Franța, în sfârșit, ca profesor de limba și literatura spaniolă la Asociația filotehnică din Paris.

În timpul acestei îndelungi hălăduiri în Franța, dânsul își completează instrucția generală și intră în legături cu oameni cu spiritul liber – ca Elisée Reclus, Laisant, Naquet, Malato, Grave – și evoluează de la anticlericalism și de la opoziție politică, până la a concepe necesitatea unei revoluții sociale care să-l elibereze pe individ de orice autoritate.

II

Dintre mijloacele de-a face această revoluție socială completă, Ferrer alege cu deosebire înnoirea învățământului ca singura în stare de-a emancipa spiritele și de-a asigura izbânda durabilă.

Donația uneia din elevele sale punându-i la îndemână capitalul trebuitor, în august 1901 Ferrer întemeie la Barcelona Școala Modernă.

Încă de câțiva ani o mișcare de revoltă împotriva tiraniei bisericesti se manifestă în Spania. În cea mai mare parte din orașele mari, într-o mulțime de centre mici, până chiar și la țară se alcătuiesc societăți de liber cugetători, de republicani, de cooperatori: Internaționala a putut să pătrundă aici, iar cu ea concepțiile socialiste, chiar anarhiste. William Heaford, de la care împrumut mare parte din documentele astea, numerele 3 și 5 din *L'Ecole renouée*, citează asemenea fapte după Fernando Lagano, editorul *Las Dominecales*, cum în unele sate de munte de lângă Cadix cea mai mare parte din înmormântări se fac numai civil.

Cea mai de căpetenie silință din partea tuturor acestor spirite emancipate era îndreptată spre educație. Ca niște oameni scăpați de la o mare primejdie sau care au suferit mult în tinerețea lor, s-au apucat înainte de toate să-și scutească copiii de încercări la fel.

În 1885 se întemeie la San Feliú de Guixoles școala laică *La Verdad*. În 1907, aceasta era foarte înfloritoare, cuprinzând un mare număr de elevi și fiind instalată în chipul cel mai mulțumitor. În 1890,

o donație din partea unui vechi ofițer, căpitan Felipe Neto, îngădui să se întemeieze o altă școală laică la *Guadalajara*. La Madrid, la Bilbao, la Corogne, la Saragosa, la Sevilla, fiecare grup, fiecare comitet republican, liber cugetător, se dublă de o școală cu totul laică.

Ferrer nu fu așadar, după cum s-a spus pe nedrept, întemeietorul celei dintâi școli laice spaniole. Dar *Școala Modernă* pe care o întemeie dânsul la Barcelona nu fu numai o școală nonconfesională, o școală emancipată de orice dogmă religioasă, ci o școală în care copilul e lăsat liber să se dezvolte, să se dezvolte în toată plinătatea funcțiilor și facultăților sale sau, mai bine, în care e ajutat pentru asta. Educația dată în școala asta n-are drept țintă de a face un bun creștin, un bun republican sau un bun cetățean, ci de a face din copil un om în stare de a-și da seama de totul, de a se hotărî în cunoștință de cauză și de a lucra după propria lui conștiință, fără habar de vreo lege, de vreo poruncă, de vreo autoritate.

Marele merit al lui Ferrer e de a fi introdus dintr-o dată, într-o țară abia ieșită din feudalitate, un sistem de educație cu mult mai înaintat decât cel practicat de Republica Franceză și de libera Anglie sau de vechea democrație elvețiană. Față de învățământul popesc bântuitor aproape în toată Spania, Ferrer a inaugurat educația care convine unei societăți emancipate nu numai de Biserică, ci chiar de capital, de proprietate, de militarism, de poliție și de tot amarul de dogme, de silnicii, prin ajutorul cărora se mențin popoarele în copilărie și copilăria în stare de nejudectată, în inconștientă.

Dacă acesta a fost meritul operei lui Ferrer, el a fost, de asemeni, și pierderea lui. O organizare școlară, curat laică, anticlericală, dar respectând, celebrând patria, prosperitatea, cărmuirea sau stăpânirea, legea, ar fi găsit o mulțime de puternici apărători. Dar a răsturna laolaltă, deopotrivă, toți idolii, înseamnă a-ți înstrăina simpatiile tuturor celor ce stăruie să mă creadă în ei și celor ce trag de acolo folos. Dacă Ferrer ar fi rămas un simplu republican și francmason, nu numai că ar fi fost acum viu, ci probabil ar fi fost și deputat și s-ar fi bucurat, ca membru însemnat al opoziției, de-o influență mare pe lângă guvern. Dar, din pricină că dânsul cugeta liber și se purta după cum cugeta, fără nicio grijă de ambiție personală, nu putea să aparțină vreunui partid, să fie susținut de vreun grup, să fie încurajat de-o clientelă de aderenți, să se bucure în fine de popularitate.

Asta și explică faptul că guvernul spaniol a găsit cu cale, fără niciun neajuns, să-l închidă în două rânduri și, în cele din urmă, să-l și ucidă, fără nicio umbră de dovadă de vinovăție. Asta și explică faptul că Ferrer a fost atât de puțin apreciat de către masa poporului spaniol că chiar la Barcelona, după cum mi-o spunea, a găsit puțin sprijin, în afară de deputatul Lerroux și de un număr restrâns de oameni cu spiritul cu totul emancipat. Asta și explică-n sfârșit faptul că tocmai în Spania asasinatul său a ridicat cele mai puține protestări, cea mai slabă emoție populară și că reprezentanții autorității, amenințată în baza-i, au putut să ia ce măsură au vrut.

În silința ei foarte reală de a ieși din vârsta gotică, această nenorocită țară e încă în stadiul opoziției politice, al luptei anticlericale sau regionaliste, care reprezintă, pentru cea mai mare parte din țările civilizate, perioada de ieri. Iar Ferrer îi oferea educația care va fi cerută de poporul de mâine.

III

„A crește, a educa copilul în așa chip ca să se dezvolte la adăpostul superstițiilor sau ferit de acestea și a publica cărțile trebuitoare, pentru a ajunge la acest rezultat, iată care e”, zice Ferrer, „ținta Școlii Moderne.”

Programul acesta, dânsul îl urmă hotărât. Școala fu deschisă la Barcelona în august 1901, cu 12 fete și 18 băieți. La sfârșitul celui dintâi an școlarii erau în număr de 70. În 1906, pe când școala centrală din Barcelona devenea tot mai populată, peste 60 de școli erau întemeiate după același model: în Catalonia, în alte provincii ale Spaniei, mai ales în Valencia, în Italia, chiar la Roma, în fața Vaticanului, în Portugalia, la Lisabona, în Brazilia și într-o mulțime de republici sud-americane.

Toate aceste școli nu erau niște sucursale ale *Școlii Moderne* centrale din Barcelona, ci, în cea mai mare parte, școli laice care care ființau de mai înainte sau se înființară în urmă, inspirându-se din principiile *Școlii Moderne* și adoptând, odată cu metodele de educație ale acesteia și cărțile de care aceasta se folosea.

Acestei a doua părți din program Ferrer îi dădu toată luarea aminte. Pe lângă *Școala Modernă*, dânsul întemeie o casă de editură. Ceru opere scrise anume pentru elevii săi, de la cei ce i se păzură mai în stare a le furniza pâinea spirituală, pâine în care să nu intre niciun produs vătămător și care să fie scutită de orice falsificare.

O franțuzoaică de elită, doamna Clemence Jacquinet, întâia directoare a *Școlii Moderne*, începu seria de cărți printr-o *Prescurtare a istoriei universale*, în trei volume: *Compendio de Historia Universal*.

Doctor Odon de Buen dădu o *Istorie Naturală*, o *Geografie fizică*, o *Mineralogie*, Henry Vogt, *Elemente de Aritmetică*, Fabian Falasi o *Gramatică Spaniolă*, Nicolas Estevanez o *Istorie a Spaniei*, Leopoldina Bonnard, *Noțiuni de franceză*, Ch. Letourneau, *Psihologia etnică*, Enrique Lloria, *Evoluția superorganică*, Georges Enguerrand, *Cele dintâi stadii ale omenirii*, A. Lorenzo, *Banchetul vieții*, Bloch, *Substanța Universală*, Charles Malato, *Mizeria, pricina și leacul ei*. După aceea urmează o traducere a *Aventurilor lui Nono*, de Jean Grave, o foarte mare ediție în spaniolă a operei capitale a lui Elisée Reclus, *Omul și Pământul* și o carte ce mi-o ceru mie asupra dezvoltării normale a copilului și care apărură sub titlul de *El Nino y el adolescente, Desarrollo normal, Vita libre*, pe lângă care trebuie să mai adăugăm, între altele, *În Anarhie*, de C. Pert, un volum de cântece și mai cu seamă *Buletinul Școlii Moderne*, publicație lunară, unică-n felul ei, în care nu numai profesorii și cugetătorii care se interesează de chestiile de educație au putut să-și expună ideile și rezultatele experienței lor, ci în care figurează și compoziții originale de-ale elevilor.

„Rar mi s-a întâmplat să citesc”, scrie William Heaford, „lucruri mai drăguțe și mai naturale decât aceste observații spuse fără înconjur și adesea profunde, rod spontan și sincer al cugetărilor fragede ale acestor băieți și fetițe de la zece la doisprezece ani. Ceea ce purcede din faptul că educația primită urmărea mai cu seamă să nu le înăbușe năzuințele lor firești, să nu le restrângă, nici să le mărginească manifestările vitalității lor, să nu impună nimic spiritului lor, ci să-i spună toate obiectele de observare.”

Așa se face că cea dintâi carte pusă în mâinile copiilor, *cartila, filologica, espanola*, este și silabar, și gramatică și manual ilustrat de evoluție.

Istoria lumii întregi e povestită și expusă copilului într-un chip lesne de înțeles pentru ochii și pentru inteligența lui, iar această metodă este urmată în toate ramurile de cunoștințe: de la elemente până la legile care îmbrățișează fapte numeroase, clasate.

Aceste principii de educație au fost aplicate de către Tolstoi în școala lui din Iasnaia-Poliana, de către Laisant, în însemnatele lui lucrări de inițiere-n știință. Ele au fost formulate de către cugetătorii care pururea au protestat împotriva caznelor la care a fost supus creierul copilului, cu nume de a-l instrui, au fost pătrunse de o mulțime de dascăli necunoscuți, care au suferit în tăcere de supunerea silnică la programe, de supunerea la niște agenți ai dominării guvernamentale, protestând și procedând, pe cât era cu putință, mai bine.

Ferrer a utilizat aceste mântuitoare idei, aceste metode de educație cu adevărat logice și aceste mijloace de-a înlesni dezvoltarea normală și integrală a copilului. El, cel dintâi, a putut, s-a priceput, a cutezat să aplice pe o scară întinsă, să aducă la îndeplinire, îndeajuns pentru a arăta tuturor fericitele rezultate, a ceea ce doar se propusese sau de abia se încercase.

În mai 1906, școala din Barcelona era în al șaselea an de existență. Număra mai mult de 126 de elevi, cam la vreo cincizeci de fete și vreo 80 de băieți. În ziua de Vinerea Mare, Ferrer putu întruni, într-un banchet raționalist, 1.700 de elevi care aparțineau de diferite școli afiliate. Dânsul publică mai mult de treizeci și patru de opere școlare, din care multe fură traduse numaidecât și-n italienește, opere cunoscute în toate țările de limbă spaniolă. *Cortilla* se tipări în două ediții, de câte 10.000 de exemplare fiecare, epuizate.

În timpul acesta, sub cuvânt că Morral, înainte de-a arunca bomba asupra cortegiului regelui Spaniei, la 31 mai 1906, fusese câtva întrebuințat la *Școala Modernă*, guvernul întemniță pe Ferrer, îi confiscă bunurile și îi închise cea mai mare parte din școli.

Sub presiunea protestelor care izbucniră în cea mai mare parte din națiunile civilizate și în neputință de-a justifica o osândă, guvernul spaniol trebui, cu toată părerea de rău, să dea drumul lui Ferrer, după un an și o lună de deținere în închisoarea model din Madrid, în care fu amenințat cu garotarea, pentru a-l face să mărturisească niște crime pe care nu le săvârșise.

De îndată ce-și dobândi libertatea, Ferrer nu se gândi decât să-și lărgească câmpul de acțiune. Fiindcă metoda de educație aplicată la *Școala Modernă* își arătase bunul, trebuia să fie propagată în lumea întreagă, provocând cercetările, indicările tuturor celor ce se interesau de copil.

Așa se născu, în aprilie 1908, publicația lunară *Școala Reînnoită*, revistă pentru elaborarea unui plan de educație modernă, în două ediții aparte, publicate în același timp, în spaniolă la Barcelona și în franceză la Bruxelles. Și așa fu creată *Liga pentru educarea rațională a copilărimii*, al cărei organ era publicația aceasta, care o susținea.

Comitetul internațional de inițiativă era alcătuit la început din Ferrer, Laisant, E. Haechel, Elslander, W. Heaford, G. Sergi, H. Rooda van Eysinga, domnișoara Henriette Meyer.

Ediția din Bruxelles cuprinde articole de-ale mai multor din acești scriitori și, afară de astea, de A. Pratelle, de Paul Robin, de Ellen Key, de Tarrida del Marmol, de M. T. Laurin, articole, în cea mai mare parte de cel mai mare interes.

În fiecare țară, în fiecare regiune se alcătuesc grupe pentru a propaga educația rațională, în necazul superstițiilor religioase, a autoritarismului guvernamental și a împotrivirii părinților rău informați.

Lista aderenților Ligii se lungeste din lună în lună, cuprinzând în Franța o mulțime de institutori, câțiva profesori și chiar directori de școală normală, medici în număr destul de mare, cum și fruntași scriitori. În toate țările oamenii care gândesc liber simt nevoia de a se pune pe lucru.

La începutul acestui an 1909, ediția franceză a *Școlii Reînnoite* îndură o schimbare. Sub direcția lui Ferrer, Maurice Dubois și a lui Charles Albert, care înlocuiește pe domnișoara Meyer ca secretar al *Ligii pentru educația rațională*, *Școala Reînnoită* își propune o triplă țintă:

1. Să reformeze școala și metodele ei, nu numai în vagul și abstracția principiilor ei, ci până în cele mai mici amănunte de aplicare, silindu-se să pună la îndemâna fiecărui copil felul de educație care să corespundă aptitudinilor, ca și mediului lui, întărindu-i facultățile și dezvoltând într-însul gustul științei, iubirea naturii și împătımirea de viață.
2. Să ajute în asemenea sarcină pe institutori, susținându-i în lupta lor corporativă, care are ca țintă propria lor emancipare, condiție primordială a unui învățământ dat după conștiința lor.
3. Să facă educația publicului, să-l inițieze în chestiile de școală, să creeze o legătură între școală și familie, între școală și mediul social.

Numerele săptămânale din *Școala Reînnoită*, apărute de la începutul anului, nu s-au abătut de la acest frumos program. Câțiva institutori au expus în ele rezultatele unor lungi meditații pe care până aici au trebuit să le păstreze în spiritul lor, dovedind chiar acum existența unui personal pregătit a educa după metoda rațională. Asta dacă autoritatea guvernamentală nu i-ar mai obliga a tâmpi copiii pentru a face din ei cetățeni, slujbași și soldați, înarmați cu certificatul de studii și cu cartea lor de alegător.

Reproducerea celor trei frumoase scrisori ale lui Ch. Guieysse către un institutor, hrănit cu gândul a fi socialist, articole apărute mai întâi în *Pagini Libere*, au deschis o controversă care a îngăduit să se precizeze baza dogmatică sau practică a învățământului.

Documente de cel mai mare interes au arătat francezilor că în celelalte țări, în Germania mai cu seamă, aceleași piedici puse libertății învățământului produc aceleași neajunsuri și aceleași răzvrătiri din partea câtorva educatori de frunte.

Toate acestea au străbătut în masa învățătorilor de la țară, al căror cel mai mare cusur e că citesc prea puțin, că nu citesc chiar deloc, în afară de jurnalul local sau de-o gazetă zilnică. Mult mai bine decât orice congrese și federații, *Școala Reînnoită* a creat afară de un curent de idei, o legătură între

acei dintre învățători doritori de a-și îndeplini meseria cum se cuvine și de a lucra după cugetarea lor, în toată libertatea, ascultând de conștiința lor luminată de ceea ce cugetă alții.

Liga pentru educația rațională a copilărimii a putu să grupeze partizani convinși de sindicalism, fără să practice vreo meserie, făcându-i a se syndica, oameni convinși de necesitatea de a lucra pentru a reforma și chiar a revoluționa starea socială de azi și care nu găsiră până aici niciun mijloc de acțiune, cugetători neșovăitori de-a îmbrățișa rezultatul logic al cugetărilor sau raționamentelor lor, numească-se și anarhie măcar, în sfârșit chiar miopi sau sfoși, care nu vreau în ruptul capului să se discute patria, armata, capitalul, familia, dar pentru care-i o fericire să-și îndrepte privirea asupra educației și să studieze această chestie fără să se gândească la vreo dogmă.

Iată întinsul câmp de activitate deschis omenirii întregi prin opera din urmă a lui Ferrer, deschis cel puțin oricărei părți din omenire neînfeudată întru totul autorității guvernamentale.

Ferrer își dădea seama bine că, vrând-nevrând, toți cei ce vor contribui la emanciparea copilului, vor contribui chiar prin asta la emanciparea omenirii întregi. Ferrer zicea:

„Adevărata chestie, după noi, este de a ne servi de școală ca de mijlocul cel mai propriu pentru a ajunge la emanciparea deplină, la emanciparea morală, intelectuală și economică a clasei muncitorești... Emanciparea proletariatului nu poate fi decât opera directă și conștientă a însăși clasei muncitorești, a voinței sale de a se instrui, de-a cunoaște... Să întemeiem un sistem de educație prin care copilul să poată ajunge, iute și bine, a-și da seama de inegalitatea economică, de minciuna religioasă, de vătămătoarea iubire de patrie și de toate prejudecățile familiale și altele, care-l țin în robie... Dacă vreți buni negustori, contabili destoinici, funcționari incușiți, oameni care să nu se gândească decât cum să-și asigure viitorul, fără să se gândească la cel al altora, adresați-vă Statului, camerei de comerț și tuturor ligilor sau societăților patriotice. Dacă vreți, însă, cum trebuie să vreți, să pregătiți un viitor de frăție, de pace și de fericire, adresați-vă vouă înșivă, celor ce suferă de regimul de față, și întemeiați școli ca a noastră, în care să puteți preda toate adevărurile dovedite sau dobândite.”

Iată unde ajunsese opera lui Ferrer când guvernul spaniol, care trebui să-l lase odată scăpat, nu putu să nu se folosească de data asta de minunatul pretext, procurat de răzvrătirea din Barcelona, pentru a face să dispară, în același timp, și creatorul acestei mari mișcări, și fondurile neapărate a susține asemenea mișcare, până ce o va susține publicul singur.

Acest calcul al reacțiunii clericale, capitaliste, obscurantiste, să fie oare drept? Va fi oare verificat? Rămâne ca oamenii emancipați din lumea întreagă s-o spună, s-o dovedească.

Ferrer a pus opera în mișcare. Dânsul a furnizat mijloacele de acțiune, programul, organizarea unei educații care nu otrăvește, care nu sugrumă copilul, dar care, dimpotrivă, îi va îngădui, când va fi mare, bărbat sau femeie, să meargă liber, cu hotărâre, pe calea revoluției sociale. Rămâne ca cei ce vor această revoluție, cu toți acei ce suferă, care se sting din pricina ei, să se silească să se unească pentru a duce mai departe, pentru a propaga, pentru a întinde opera lui Ferrer, care-i salvarea copiilor lor și, prin urmare, salvarea generațiilor viitoare.

Lucrul acesta se va îndeplini, fără doar și poate. Ferrer o știa și, așteptând plutonul de execuție, convingerea că opera lui nu va pieri cu el îi îngădui să moară curajos și senin, sfruntându-și călăii.

Biblioteca Anarhistă

Michel Petit
Opera lui Ferrer
Articol din Revista Ideei, nr. 88
1909

Pre luat la 20.12.2022 de la <https://pagini-libere.ro/>

ro.theanarchistlibrary.org